

**Herinrichting centrum
Lichtenvoorde (gem. Oost Gelre)
rapport 674**

Herinrichting centrum Lichtenvoorde (gemeente Oost Gelre)

Een bureauonderzoek

A. van Benthem

Colofon

ADC Rapport 674

Herinrichting centrum Lichtenvoorde
Een bureauonderzoek

Auteur: A. van Benthem

In opdracht van: Gemeente Oost Gelre
Foto's en tekeningen: ADC-ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC-ArcheoProjecten, Amersfoort, juni 2006
Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
dr. E. Lohof

ISBN 90-5874-59-7X

ADC-ArcheoProjecten
Tel 033-299 81 81
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Methoden	5
3	Resultaten	5
3.1	Afbakenen plangebied en consequenties van het mogelijk toekomstig gebruik (LS01)	5
3.2	Beschrijving van de huidige situatie (LS02)	6
3.3	Beschrijving van de historische situatie (LS03)	6
3.4	Beschrijving van bekende archeologische waarden (LS04)	6
3.5	Gespecificeerd verwachtingsmodel (LS05)	7
	Relevante aardwetenschappelijke informatie	7
	Gespecificeerde archeologische verwachting	7
4	Conclusies	7
5	Advies	8
	Literatuur	8
	Lijst van afbeeldingen	8

ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

<i>Periode</i>	<i>Tijd in jaren</i>				
<i>Nieuwe tijd</i>	1500	na Chr.	-	heden	
<i>Late-Middeleeuwen</i>	1050	na Chr.	-	1500	na Chr.
<i>Vroege-Middeleeuwen</i>	450	na Chr.	-	1050	na Chr.
<i>Romeinse tijd</i>	12	voor Chr.	-	450	na Chr.
<i>IJzertijd</i>	800	voor Chr.	-	12	voor Chr.
<i>Bronstijd</i>	2000	voor Chr.	-	800	voor Chr.
<i>Neolithicum (Nieuwe Steentijd)</i>	5300	voor Chr.	-	2000	voor Chr.
<i>Mesolithicum (Midden Steentijd)</i>	8800	voor Chr.	-	4900	voor Chr.
<i>Paleolithicum (Oude Steentijd)</i>	300.000	voor Chr.	-	8800	voor Chr.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET ONDERZOEKSGEBIED

<i>Provincie:</i>	Gelderland
<i>Gemeente:</i>	Oost Gelre
<i>Plaats:</i>	Lichtenvoorde
<i>Toponiem:</i>	Herinrichting centrum
<i>Kadastrale gegevens:</i>	Niet bekend
<i>Kaartblad:</i>	41 B
<i>Coördinaten:</i>	235.950/455.165; 236038/455.268; 236.215/455.212; 236.206/455.060
<i>Bevoegd gezag:</i>	Gemeente Oost Gelre
<i>Deskundige namens het bevoegd gezag:</i>	D. Wolters
<i>ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):</i>	nvt
<i>ADC-projectcode:</i>	4104190
<i>Periode van uitvoering:</i>	Juni 2006

1 Inleiding

In opdracht van de gemeente Oost Gelre heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied 'Herinrichting Centrum' in Lichtenvoorde (gemeente Oost Gelre). In het plangebied wordt een parkeerplaats en rioleringen aangelegd en woningen gebouwd. Het onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de bouwactiviteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het omschreven gebied.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld voor het plangebied:

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
- Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 21 juni 2006. Het onderzoek is geautoriseerd door senior-archeoloog E. Lohof.

2 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 2.2, in het bijzonder de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. Het bureauonderzoek wordt gerapporteerd conform LS06.

Het onderzoek bestaat uit vijf onderdelen (specificaties LS01 t/m LS05). In de eerste vier onderdelen zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en consequenties van het mogelijk toekomstig gebruik
- beschrijving huidige situatie
- beschrijving historische situatie
- beschrijving van bekend archeologische waarden

Op grond van deze onderdelen wordt een verwachtingsmodel van het gebied opgesteld (specificatie LS05). Hierin wordt verwoord of en welke archeologische waarden worden verwacht. Indien deze worden verwacht worden de (veronderstelde) eigenschappen van de waarden zo gedetailleerd mogelijk aangegeven.

3 Resultaten

3.1 Afbakenen plangebied en consequenties van het mogelijk toekomstig gebruik (LS01)

Het plangebied ligt ten zuiden van de oude stadskern van Lichtenvoorde. Het plangebied is in twee delen verdeeld: fase 1 en 2. De delen liggen naast elkaar. Fase 1 van de herinrichting wordt begrensd door de Varkensmarkt en de Rentenierstraat in het zuiden, de C. Looierstraat in het westen en de Richterslaan in het noorden. Het plangebied heeft een oppervlakte van 1,6 ha. Fase 2 van de herinrichting wordt begrensd door de Hagenstraat in het zuiden, de C. Looierstraat in het oosten en de Esstraat in het noorden. Het plangebied heeft een oppervlakte van 0,8 ha. In de plangebieden zijn woningbouw en een uitbreiding van een parkeerplaats gepland. Daarnaast worden er ook nieuwe rioleringen gelegd. De consequentie hiervan is dat een groot deel van het plangebied vergraven of opgehoogd wordt. In het noordelijke gedeelte van fase 1 wordt de bestaande parkeerplaats naar het noorden toe uitgebreid. De werkzaamheden hiervoor bestaan uit het aanleggen van hemelwaterafvoer, bestrating en funderingswerkzaamheden.

Hiertoe wordt ca. 30 cm van de bovengrond afgegraven, waarna er weer grond opgebracht wordt. Deze werkzaamheden zullen in de (na)zomer van 2006 plaatsvinden. Vooral nog zijn er geen plannen om het gebied van fase 1 verder te ontwikkelen. De huidige bebouwing blijft dan ook in stand. In het plangebied fase 2 ligt een basisschool. Deze zal in de nabije toekomst worden afgebroken. Op het terrein zullen woningen komen. De uitvoering van deze werkzaamheden zal over enkele jaren plaatsvinden. De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond kunnen worden aangetast.

3.2 Beschrijving van de huidige situatie (LS02)

De plangebieden zijn momenteel voor een deel bebouwd en bestaat voor een deel uit parkeerplaats en grasland.

3.3 Beschrijving van de historische situatie (LS03)

De historische situatie is op verschillende historische kaarten als volgt:

Bron	historische situatie
Kadastrale kaart uit 1832	bebouwd
Historische kaart uit 1885	bebouwd
Historische kaart uit 1936	bebouwd

Op verschillende historische kaarten is te zien dat langs de Hagenstraat, de C. Looierstraat, de Varkensmarkt en de Rentenierstraat bebouwing is. Het gaat om huizen aan de straatkant en tuinen achter de huizen. Aan de Rentenierstraat 9 staat de Johanneskerk. Deze kerk werd in 1648 gebouwd. Bij de bouw werden delen van de oude Hofkapel uit 1496 gebruikt, die op dezelfde plek heeft gestaan.

3.4 Beschrijving van bekende archeologische waarden (LS04)

In het onderzoeksgebied zijn de volgende waarden vastgesteld:

Bron	waarde
IKAW	Middelhoge waarde
AMK	monument van zeer hoge archeologische waarde: 3742, monument van archeologische waarde 13216
waarnemingen ARCHISII	2 waarnemingen (21364 en 35175)

De Indicatieve Kaart Archeologische Waarden geeft aan dat de bebouwde kom van Lichtenvoorde voor het grootste gedeelte niet is gekarteerd (afb. 3.). Een klein deel in het centrale, noordelijke deel van de stad heeft echter een middelhoge trefkans op het aantreffen van archeologische resten. Het meest noordelijke deel van fase 1 van het plangebied ligt hierin.

Hetzelfde gebied, het noordelijk gedeelte van fase 1, is echter gemarkeerd op de monumentenkaart als een terrein van 'zeer hoge archeologische waarde'. Het gaat hier om kasteelterrein 'Het Hof' van de in 1277 gebouwde burcht door Gieselbert van Bronckhorst, heer van Borculo. Deze burcht werd in 1616 het bestuurlijk centrum, toen Joost, graaf van Limburg Styrum, het gebied tot een zelfstandige heerlijkheid verhief. Door huwelijk en vererving verwisselde de heerlijkheid Lichtenvoorde vele malen van eigenaar. Bij akte van 27 december 1776 werden de heerlijkheden Borculo en Lichtenvoorde door Adam Czartoryski en Isabella vorstin Czartoryska voor f.56.000,- verkocht aan prins Willem V van Oranje Nassau.¹ Het Huis Lichtenvoorde werd tweehonderd jaar geleden afgebroken, de grachten werden vermoedelijk in de 19^e eeuw gedempt. In 1967 en 1968 werden bij graafwerkzaamheden muurresten gevonden.

De oude kern van Lichtenvoorde, net ten noorden van het plangebied, is op de monumentenkaart aangemerkt als 'terrein van archeologische waarde'.

Bij kleine opgravingen, ten zuiden van het plangebied, van de AWL (Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde) in de Rentenierstraat 4 in 1991 (waarnemingsnummer 21364), de Ganzenmarkt in 1997 (waarnemingsnummer 35175) en de Korte Rapenburgsestraat in 2005 werden resten van een gracht aangetroffen. Behalve aardewerk uit de 14^e tot en met de 19^e eeuw werden ook resten van beschoeiingen van elzenhout aangetroffen.

Lichtenvoorde had grachten en poorten, en werd stad genoemd, maar is nooit in het bezit van stadsrechten geweest.

¹ www.oostgelre.nl.

3.5 Gespecificeerd verwachtingsmodel (LS05)

Relevante aardwetenschappelijke informatie

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het onderzoeksgebied:

type informatie	informatie
Bodemkunde	Niet gekarteerd
Geologie	Niet gekarteerd
Geomorfologie	Niet gekarteerd

Aangezien het plangebied in het centrum van Lichtenvoorde ligt, is het niet voor de geomorfologische- en de bodemkaart gekarteerd. In het algemeen kan worden gesteld dat dit deel van Oost Nederland geologisch en geomorfologisch sterk is beïnvloed door het landijs uit de Saale ijstijd. De dichtstbijzijnde gebieden die wel gekarteerd zijn, bestaan uit dekzandruggen, al dan niet met oud landbouwdek, en vlakke(n) van verspoelde dekzanden. Het verloop ervan geeft aanleiding te veronderstellen dat het plangebied op een flank van een dekzandrug ligt. De bodems die in de nabije omgeving voorkomen zijn hoge zwarte enkeerdgronden en beekerdgronden. Dekzandruggen zijn vanaf de Steentijd geliefde plekken voor bewoning.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is het volgende verwachtingsmodel opgesteld:

In het noorden van plangebied fase 1 kunnen archeologische resten voorkomen van het kasteel Het Hof. De kans op het voorkomen van deze resten is hoog.

In het plangebied fase 2 zijn de verwachtingen op het aantreffen van archeologische resten middelhoog. De bebouwde kom van Lichtenvoorde is weliswaar niet gekarteerd, maar op grond van de verwachte bodemomstandigheden en de nabijheid van een kasteelterrein is er bewoning/gebruik mogelijk vanaf de Steentijd.

4 Conclusies

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig en, zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Er zijn archeologische waarden aanwezig. De omvang van deze waarden is niet bekend. Het kasteel wordt in de noordelijke helft van plangebied fase 1 verwacht. Het kasteel dateert uit de 13^e eeuw en is in het begin van de 19^e eeuw afgebroken. Er kunnen nog grachten en muurresten aanwezig zijn.

De aard en de omvang van eventuele archeologische waarden in plangebied fase 2 moet nog worden vastgesteld.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?

De resten van het kasteelterrein worden minimaal verstoord, aangezien de maximale diepte van de ingrepen 30 cm bedragen. Het aanleggen van riolen zou echter wel verstoringen van het bodemarchief kunnen opleveren.

Het bouwen van huizen in plangebied fase 2 zal eventueel aanwezige archeologische resten verstoren.

Indien de eventuele archeologische waarden niet kunnen worden behouden: Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Voor plangebied fase 2 is het nog niet vastgesteld of en waar er zich archeologische resten bevinden. De verwachting is echter middelhoog. Het gebied zal door middel van boringen onderzocht moeten worden.

5 Advies

Het bureauonderzoek heeft uitgewezen dat er een archeologische vindplaats aanwezig is in het noorden van het plangebied fase 1 uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Het gaat hier om een kasteelterrein. Aangezien de verstoring door de aan te leggen parkeerplaats en rioleringen niet heel groot is wordt geadviseerd dit gedeelte van het plangebied archeologisch te laten begeleiden tijdens de bouwwerkzaamheden (zie afb. 4).

Voor het plangebied fase 2 wordt geadviseerd dit terrein, na de afbraak van de school, te onderzoeken door middel van een inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen. Hierbij dient het boorgrid gehanteerd te worden relevant voor eventuele vindplaatsen uit verschillende periodes, zoals beschreven in Tol et al. (2004). Naar aanleiding van de resultaten van het booronderzoek zal een advies over eventueel vervolgonderzoek gegeven kunnen worden. Het is niet uit te sluiten dat buiten de vindplaats toch nog archeologische resten voorkomen. Daarom merken wij op dat het aanbeveling verdient om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij het bevoegd gezag, zoals aangegeven in de Monumentenwet 1988, artikel 47, lid 1.

Literatuur

TOL, A., P. VERHAGEN, A. BORSBOOM & M. VERBRUGGEN, 2004: *Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie*, Amsterdam (RAAP rapport, 1000).

Lijst van afbeeldingen

Afb. 1 Locatie van het onderzoeksgebied.

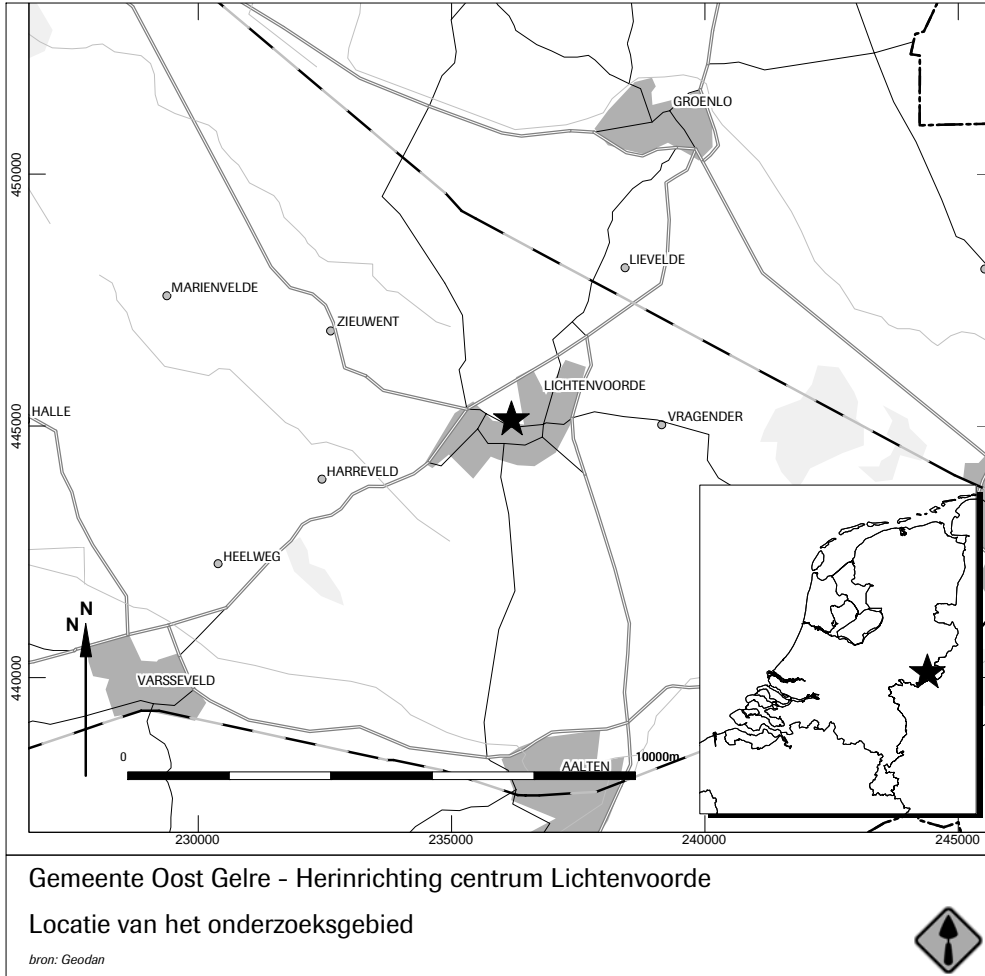
Afb. 2 Locatie van de plangebieden.

Afb. 3 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 4 Locatie begeleiden en booronderzoek

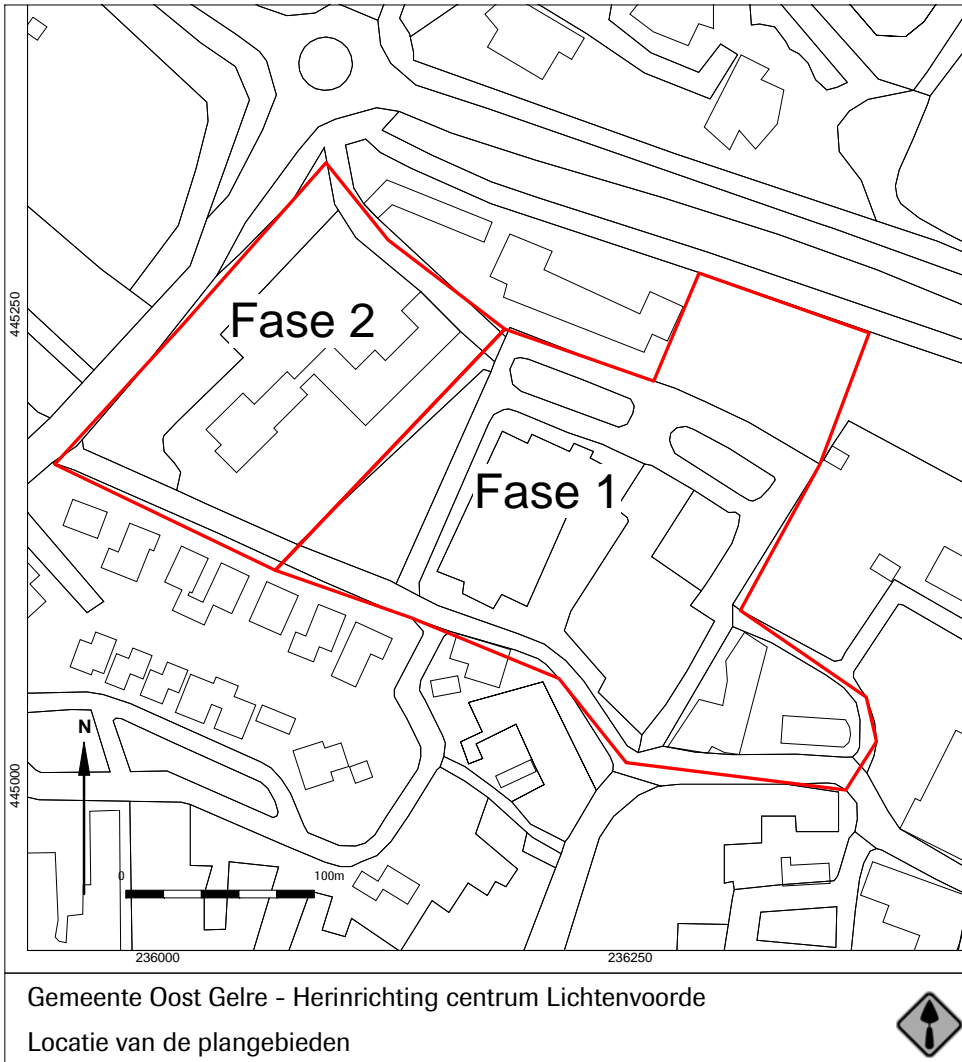

Afb. 1

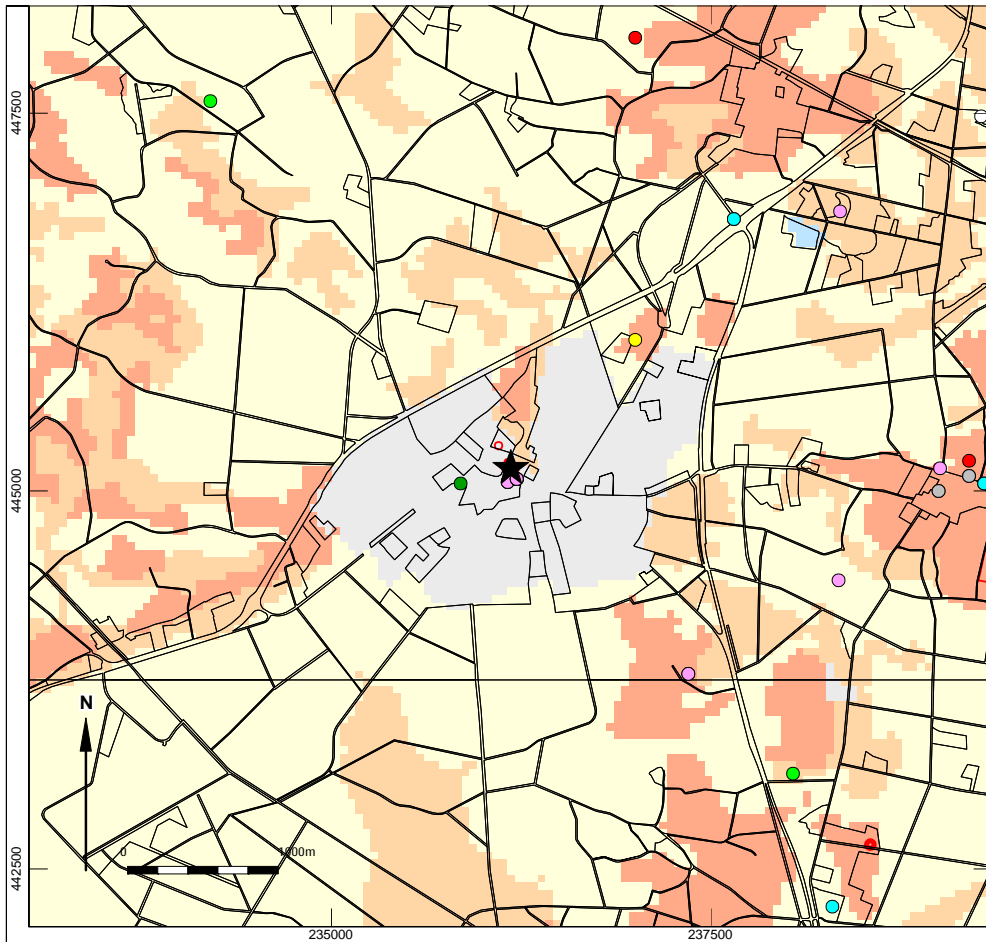

Afb. 2

Afb. 3

Gemeente Oost Gelre- Herinrichting centrum Lichtenvoorde
ARCHIS-meldingen, archeologische monumenten en onderzoeksmeldingen
op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (ROB IKAW2-1)

Legenda

- Hoge indicatieve archeologische waarde
- Middelhoge indicatieve archeologische waarde
- Lage indicatieve archeologische waarde
- Niet gewaardeerd
- Water
- Bebouwd gebied
- Zeer grote treffkans op archeologische sporen (historische stads- of dorpskern)
- Archeologisch monument (bijgewerkt jan '06)
- Archeologisch monument van hoge tot zeer hoge waarde
- Archeologisch monument van zeer hoge waarde, beschermd

ARCHIS-meldingen (bijgewerkt april '06)

- Paleolithicum
- Mesolithicum
- Neolithicum
- Bronstijd
- IJzertijd
- Vroeg-Romeinse tijd
- Midden-Romeinse tijd
- Laat-Romeinse tijd
- Vroege Middeleeuwen
- Late Middeleeuwen
- Nieuwe Tijd
- Recent
- Datering onbekend
- Locatie van het onderzoeksgebied

Afb. 4

